

KAYSERİ TAVLUSUN KÖYÜ MEZARLIĞINDA BEZEMELİ MEZAR TAŞLARI-II

Şerife TALİ*

ÖZET

Tavlusun Köyü Mezarlığında bulunan Osmanlı dönemine ait bezemeli 25 mezartaşı bu çalışmada detaylı bir şekilde incelenerek tanıtılmıştır. Bu mezartaşları farklı bitkisel kompozisyonlarla bezenen örneklerdir. Bitkisel bezemede, çiçekler, selvi, hurma dalı, stilize yapraklar kullanılırken, vazo, kurdela, çelenk ise süslemede kullanılan bazı nesnelere aittir. Mezartaşlarında farklı karakterlerdeki yazı kuşakları da bezemeyi zenginleştiren diğer unsurlardır.

DECORATED GRAVESTONES IN TAVLUSUN VILLAGE CEMETERY OF KAYSERİ- II

Abstract:

In this study 25 decorated gravestone from Ottoman Age found at Cemetery of Tavlusun Village was presented in detail. These examples are ornamented by different floral compositions. Herbal decoration, flowers, cypress, date palm using a variety of floral motifs on stylized leaves; vases, wreath, ribbons are some objects used in the decoration. The decoration enriches that other elements geometric forms and characteristic of different generations of inscriptions.

Anahtar Kelimeler: Mezartaşı, kitabe, bezeme, bitkisel, sanat

Keywords: Gravestone, inscription, decoration, floral, art

* Yrd. Doç. Dr.; Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü ERZURUM,
talisanat@hotmail.com.

**Bu çalışmada tüm yardımları için kardeşim Ayşe TALİ'ye, bazı kitabelerin okumalarındaki katkıları için Yrd. Doç. Dr. Ahmet TOPAL'a teşekkür ederim.

GİRİŞ

Tavlusun, Kayseri'nin Melikgazi İlçesine bağlı doğusunda Mimar Sinan, batısında Talas ve kuzeyinde ise Germir'in yer aldığı tarihi bir köydür. Erken dönemlerde "Tavanasun" olarak bilinen¹, günümüzde ise sit alanı olan köy, Roma Döneminden itibaren yerleşim merkezi olmuş, tarih boyunca, Türk, Rum ve Ermenilerin iç içe yaşadığı bir sayfiye yeridir. Tarihi, mimari eserlerle belgelenen Tavlusun Köyü'nün, zamanında önemli şahsiyetlerin yetiştiği, Kayseri'nin yönetiminde söz sahibi olan yöneticilerin (Mollaoğulları, Tokluzadeler gibi) yaşadıkları önemli bir kültür merkezi iken, bugün çok az insanın yaşadığı, çoğu tarihi eserleri ve büyük konakları viran olmuştur. Bu köyün (batı) çıkışında yer alan mezarlık, geçmişteki zenginliğiyle günümüze kalabilen başlı başına önemli bir tarihtir. Yamaçta geniş bir alana yayılan mezarlık, içerisinde yatan değerli şahsiyetlere ve mimari güzelliklere rağmen çok

¹ Hüseyin Cömert, **Tavlusun**, Kayseri, 2007, s.9-14. Ayrıca bu kitapta mezarlıktaki bazı mezar taşları okunmuş, fakat çoğunun eksik ve hatalı olduğu görülmüştür.

bakımsızdır. Önemli tarihi mezar taşlarının bulunduğu mezarlıkta yapılan çalışmanın ikinci bölümünü oluşturan bu makalede 26 örnek daha tanıtılarak değerlendirilmiştir.

Mezar Taşı No: 1/Foto. No: 1

Kitabesi: “Hüve’l-Baki
Merhum Toklu Zade
El Hacı Hüseyin Efendinin
Halile-i Muhteremesi Merhume
Toklu Kiraz Hanımın
Ruhu için El Fatiha
Sene 1325 Sene 1327
Rebiyülevvel 25 / 14 Şevval”

Ölçü: Baştaşı kitabe:63x32-26 cm., Ayaktaşı boy:148 cm., en:46-30 cm., kalınlık:12 cm., lahit: 184x68 cm.

Kesme taştan yapılan mezar, şahideli ve kapaklı bir sandukadan oluşmaktadır. Sanduka tamamen yalın olup üzerini yekpare bir kapak örtmektedir. Mezarın üzerindeki kapağın ortasında farklı amaçlar içinde konulan oval bir suluk bulunmaktadır.

Baştaşı: Günümüzde kırık olan şahidenin formu, ayaktaşında olduğu gibi aşağıda geniş ve oval başlayıp yukarı doğru daralan tiptedir. Baştaşının sadece kaidesi ile gövde üzerine kakılan beyaz mermer kitabesi kalmıştır. Mermer kitabenin etrafı dar bir bordürle sınırlanmış ve bordürün içerisi soyut dallarla bezenmiştir. Altı satırdan oluşan bir bölümü kırık ta’lik kitabe düz satırlar üzerine yazılmıştır. Kitabeyi çevreleyen bordür altta kök ve dalları ile iki bölüm halinde bir ağaç şeklinde tasarlanmıştır. Ağacın iki yana ayrılan dalları stilize yapraklarla boşlukları dolduracak şekilde bezenmiştir.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı forma sahip olan ayaktaşı dıştan silmelerle çevrelenerek altta bir kaide oluşturacak şekilde tamamlanmıştır. Şahidenin gövdesinin etrafı kenger yaprakları ile çevrilmiş ve aşağıda içeri dönen yapraklar üzerine bir palmet yerleştirilmiştir. Ayaktaşının yüzeyinde bitkisel ve nesneli bir kompozisyon işlenmiştir. Altta kaideli, dilimli geniş bir vazo içerisinden “S” şeklinde çıkan tek gövdeli dal alanı doldurmaktadır. Yukarı doğru helezonlar çizerek yükselen dal üzerine farklı yönlere sarkan stilize yapraklar ile kır ve küpe çiçekleri serpiştirilmiştir. Dalları ayrılarak devam eden kompozisyon üstte küpe çiçeği ve iki yanında yapraklarla çelengin ortasını dolduracak şekilde tamamlanmıştır. Ayaktaşının gövdesi üzerinde yer alan dar boyun kısmı “C” şeklindeki volütlerle sınırlanmıştır. Yukarıdan volütlerle tutturulan minelerle süslenen çelenk bu kısma bir gerdanlık gibi yerleştirilmiştir. Çelenk motifinin yanlarına kenger yaprakları konmuş ve şahide üst üste yerleştirilen yatay dikdörtgen formlu stilize bir başlıkla sonlanmıştır.

Mezar Taşı No: 2 /Foto. No: 2 /Çizim No: 1

Kitabesi: “Hüve’l Baki
Bende Bir Kuldum
Sekseni Buldum
Yetişmiş Ecel
Bilmedim Ne Oldum
Monla Feyzi Zade

Feyzi Efendinin
Ruhuna El Fatiha
331 (1912)''

Ölçü: Baştaşı boy:170 cm., en:40 cm., kalınlık:15 cm., Ayaktaşı boy:163 cm., en:40 cm., kalınlık:15 cm., lahit:190x72 cm.

Kesme taştan yapılan mezar, şahideli ve kapaklı bir sandukadan oluşmaktadır. Sanduka sade olup üzerindeki yekpare kapak sandukanın ortasını örtecek büyüklüktedir. Mezarın üzerinde kapağın ortasında oval bir suluk bulunmaktadır.

Baştaşı: Dikdörtgen kesitli düşey dikdörtgen gövdeli baş taşının etrafı basit bir silme ile çerçevelenmiştir. Şahidenin yüzeyine dokuz satırlık sülüs hatlı yazı kuşakları düz satırlar üzerine yazılmıştır. Kitabenin serlevha ve tarih kısmı kartuşlar halinde düzenlenirken diğer satırlar ise yatay dikdörtgen çerçeveler içerisine alınmıştır. Bezemesiz olan baştaşı püsküllü Aziziye kalıplı bir fesle tamamlanmıştır.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı formda ele alınan şahide içten yuvarlak formlu dilimli bir kemerle biçimlenmiş ve etrafı bir silme ile sınırlanmıştır. Ayaktaşının gövdesi bitkisel ve nesnel bir kompozisyonla bezenmiştir. En altta kaideli, dilimli, geniş bir vazodan çıkarak yukarı helezonlar çizerek yükselen bir dal motifi işlenmiştir. "S ve C" kıvrımları yapan küçük dallar arasında farklı yönlerde doğru sarkan stilize yapraklar ve küpe çiçekleri tüm alanı dolduracak şekilde yerleştirilmiştir. Şahide üzerinde kenarlarda volütler oluşturan, yanlara doğru kıvrılan stilize yapraklı bir tepelikle sonlanmıştır.

Mezar Taşı No: 3/Foto. No: 3

Kitabesi: "Ah Mine'l-Mevt
İlahiy A'na Rahmetin
Dir Hacı Monla Gazi
Vela Te'hazu İnsaniy
Ve Kemmed Külli Nogsaniy
Karagöz Zade El Hacı
Süleyman Ağa Ruhuna
El Fatiha
1300 Fi Zilhicce"

Ölçü: Baştaşı boy:163 cm., en:20-50 cm., kalınlık:14 cm., Ayaktaşı boy:140 cm., en:25-46 cm., kalınlık:14 cm., lahit:230x84 cm.

Kesme taştan yapılan şahideli mezar, üzeri yekpare kapaklı bir sandukadan oluşmaktadır. Geniş bir kaide üzerine oturtulan sanduka özel bir taş işçiliğine sahiptir. Sağlam durumdaki sandukanın geniş ve dar yüzleri tamamen silmelerle çerçevelenmiştir. Şahidelerin alt kısmındaki dar yüzlerde kare formlu çerçeve içerisinde güneşi temsil eden dairesel bir şua (şemse) motifi bezenmiştir. Köşeler ise aynı şekilde ele alınan yelpazelerle tamamlanmıştır. Sandukanın geniş yüzlerinde dar yüzlerde uygulanan şemseler daha silindirik olarak köşelerde ise yelpazeler aynen tekrarlanmıştır. Sandukanın kapağı üzerinde oval bir suluk bulunmaktadır.

Baştaşı: Dikdörtgen kesitli şahide, alt kısımda geniş üste doğru daralan "U" formda ele alınmıştır. Bir kaideye oturtulan baştaşının gövde kısmı dıştan kenger yaprakları ile

çevrilmiştir. Şahidenin üzerindeki sekiz satırlık sülüs hatlı kitabe kuşakları derin bir şekilde oyulmuştur. Kitabeyi oluşturan satırlar yatay dikdörtgen çerçeveler halinde diagonal olarak düzenlenmiş ve çerçevelerin içleri sadedir. Dikdörtgen şekilde tamamlanan şahide üstte yanlardan tutturulmuş aşağı doğru sarkıtılan bir çelenkle hareketlendirilmiştir. Tam ortasına bir çiçek motifinin bulunduğu çelengin içerisine serlevha olarak “Ah Min’el Mevt” ibaresi yazılmıştır. Baştaşının üzerinde dar bir boyun yerleştirilmiş ve üste şeritler halinde sarılmış bir sarıkla tamamlanmıştır.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı forma sahip olan ayaktaşının gövde kısmının etrafı kenger yaprakları ile sınırlanmıştır. Şahidenin gövde yüzeyi bitkisel ve nesnel bir kompozisyonla bezenmiştir. En altta kaideli, karın kısmı geniş bir vazodan çıkarak yukarı doğru “S” şeklinde yükselen tek gövdeli bir dal, alanı doldurmaktadır. Sitalize yapraklar ile kır ve küpe çiçekleri ince gövdeli dalın etrafına hareketli bir şekilde yerleştirilmiştir. Baştaşında olduğu gibi üstte yine bir çelenk motifi şahideye gerdanlık havasında tutturulmuştur. Bir kısmı kırık olan stilize bir başlıkla ayaktaşı sonlanmıştır.

Mezar Taşı No: 4 /Foto. No: 4 /Çizim No: 2

Kitabesi: “Sene 1297 (1879)
Fi 25 Sefer Tarihinde Vefat Eden
Şatırzade Merhum Abdullah Efendinin Halilesi
Şerife ve Fi Sene 1315 (1897) Şaban Tarihinde Vefat Eden
Kerimesi ve Civelekzade Nazif Efendinin Halilesi
Atakadın Hanımın Ruhuna Fatiha”

Ölçü: Baştaşı boy:150 cm., en:50-70 cm., kalınlık:14 cm., Ayaktaşı boy:150 cm., en:50-70 cm., kalınlık:14 cm., lahit:202x75 cm.

Şahideli mezar, yüksek bir kaide üstüne yerleştirilmiş olup sandukanın üzeri açıktır. Bazı tahribatların olduğu sandukanın tüm yüzeyleri farklı motiflerden oluşan frizlerle çerçevelenmiştir. Sandukanın dar yüzlerinde kare formlu panolar oluşturulmuş ve en dışta yumurta dizisi içte ise inci dizileri ile çerçeve olgusu vurgulanmıştır. Bu panonun içerisine orta alanı dolduracak şekilde kenger yapraklarından oluşan bitkisel bir rozet kabartma havasında verilmiştir. Sandukanın geniş yüzlerine uçları palmetlerle hareketlendirilen bir madalyon yerleştirilmiş ve üzerine stilize kengerli rozet aynen burada uygulanmıştır.

Baştaşı: Sanduka ile birleştiği kısımdan itibaren üste doğru dalgalı formda devam eden baştaşı, sivri bir kemerle sonlanmıştır. Alışılmış şahidelerden farklı olan bu örnekte dışa bakan gövde kısmına beyaz mermer kitabe kakılmıştır. Sülüs karakterli kitabe beş satırlık düz çerçeveler içerisine yazılmıştır. Yukarı doğru daralan şahidenin etrafı ağızları içe ve dışa doğru volütler yapan “C” lerle hareketlendirilmiştir. Şahideye iki katlılık havası veren bu volütler üstte sivri kemer formu oluşturmaktadır. “C” kıvrımları dışında baştaşı sadedir.

Ayaktaşı: Baştaşı ile form olarak aynı tutulan ayaktaşı bezemede farklıdır. Dalgalı formdaki şahidenin gövdesinde sandukanın geniş yüzünde işlenen kenger yapraklı rozet kabartma havasında burada tekrar değerlendirilmiştir.

Mezar Taşı No: 5 /Foto. No: 5/Çizim No: 3

Kitabesi: “Hüv’Allahül-Baki

Kamberciođlu Kamil Efendi
Ölüm Tarihi 1333/1915
Ruhuna Fatiha”

Ölçü: Baştaşı boy:60 cm., en:80 cm., kalınlık:16 cm., Ayaktaşı boy:95 cm., en:38-50 cm., kalınlık:12 cm., lahit:180x83 cm.

Kesme taştan yapılan mezar, şahideli ve üzeri yekpare kapaklı bir sandukadan oluşmaktadır. Altta kademeli bir kaide üzerine oturtulan sanduka özel bir taş işçiliğine sahiptir. Oldukça sağlam olan sandukanın köşeleri yüzeysel payelerle sınırlanmış ve tüm yüzeyleri silmelerle çerçeveselendirilmiştir. Ayak ve baş taşının alt kısmında kare formlu panolar oluşturulmuş ve içerisine kaideli bir vazo yerleştirilmiştir. Geniş karınlı, dilimli vazunun içerisine stilize yapraklar ve kır çiçeklerinden oluşan bir kompozisyon kabartma havasında işlenmiştir. Sandukanın geniş yüzlerinde ise ortaya uçları stilize palmetlerle hareketlendirilmiş bir madalyon alanı dolduracak şekilde yerleştirilmiştir. Yekpare kapak burada sandukadan taşar şekilde tasarlanmış ve kapağın üzerine bir de suluk konmuştur.

Baştaşı: Kaide kısmında dikdörtgen formdaki baştaşı, üst kısma doğru kademeli biçimde daraltılarak devam ettirilmiştir. Üstte sivri olarak tamamlanan şahidenin gövdesinde altı satırlık mermer kitabeye yer verilmiştir. Kitabe, serlevha kısmında Osmanlıca, diğer satırlarda ise Türkçe olarak yazılmıştır. Beyaz mermer kitabe dışında baştaşı sadedir.

Ayaktaşı: Dikdörtgen olarak başlayıp gövde kısmı oval biçimde şekillenen ayaktaşı üstte baştaşı gibi sivridir. Oval formlu şahidenin mezara bakan iç yüzü bitkisel ve nesneli bir kompozisyonla bezenmiştir. Genellikle dış yüzde uygulanan bezeme burada farklı olarak iç alınmış ve gövdesi kenger yaprakları ile çevrelenmiştir. Şahidenin ortasında kaideli, dilimli geniş karınlı bir vazo ve içerisinden çıkan dallar yerleştirilmiştir. Bu dallar yanlarda kısa, ortada ise “S-C” kıvrımları yaparak yukarı doğru uzatılmıştır. Ortada asıl kompozisyonu oluşturan dal motifi farklı yönlerde kıvrımlar yaparak genişletilmiştir. Alanı dolduran dallar üzerine stilize yapraklar ve aralara kır çiçekleri ile küpe çiçekleri bezenerek kompozisyon zenginleştirilmiştir.

Mezar Taşı No: 6 /Foto. No: 6/Çizim No: 4

Kitabesi: “Hüv’el Baki
Ya Huda Yarlıgar Cürmin
Eyler Cennet Mesken
Ru’zi Mahşerde Liva-i Hamd
Eyler Gölgesin
Civelekođlu Kerimesi
Hacı Dudu Kadın Ruhuna Fa-
Tiha Sene 1275 (1859) 25”

Ölçü: Baştaşı boy:130 cm., en:36 cm., kalınlık:18 cm., Ayaktaşı boy:130 cm., en:38 cm., kalınlık:8 cm., Lahit:195x61 cm.

Kesme taştan yapılan, şahideleri bulunan mezar üzeri açık bir sandukadan oluşmaktadır. Gövde kısmında tahribatların olduğu bir kaide üzerine oturtulan sandukanın tüm yüzeyleri silmelerle çerçeveselendirilmiştir. Sandukanın dar yüzlerinde altta kare formlu panolar içerisine dairesel şua (şemse) motifi ile köşelere yelpazeler bezenmiştir. Sandukanın

geniş yüzlerinde de dar kısımlarda uygulanan bezeme aynen tekrar edilmiştir.

Baştaşı: Dikdörtgen kesitli düşey dikdörtgen gövdeli baştaşı dıştan basit bir silme ile sınırlanmıştır. Şahidenin üzerine sekiz satırlık sülüs hatlı kitabe kuşakları yazılmıştır. Kitabeyi oluşturan satırlar sade, yatay dikdörtgen çerçeveler içerisindedir. Tarih ibaresinin olduğu son satır ise yuvarlak formudur. Baştaşının üzerinde demet şeklinde alt kısımda kurdeleyle bağlanan stilize yapraklardan oluşan bir tepelik yerleştirilmiştir.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı forma sahip olan ayaktaşının yüzeyi yuvarlak formu bir kemerle çevrilmiştir. Bu alan içerisine bitkisel konulu bir kompozisyon bezenmiştir. Şahidenin alt kısmında bir kaide üzerinden üste doğru incelerek devam ettirilen hurma ağacı tasvir edilmiştir. Buradaki alanı dolduran ağacın iki yanından salkımlar halinde aşağı doğru sarkan hurma hevenkleri görülmektedir. Bu hevenklerin üstünde ise daha küçük olan bir hevenk salkımı daha bulunmaktadır. Hurma meyvelerinin üzerinde belli aralıklarda aynı hizadan çıkan simetrik dallar, aşağı ve yukarı doğru kademeli bir şekilde yerleştirilmiştir. Cennet meyvesi ve ölümsüzlüğün en önemli sembollerinden olan hurma ağacı tasviri, şahide üzerinde kabartma havasında ve oldukça itinalı bir işçilikle uygulanmıştır.

Mezar Taşı No: 7/Foto. No: 7

Kitabesi: “Ah Mine’l-Mevt
Kamanlı Oğlu Osman Ağa
Kerimeleri Şerife ve Ayşe
Kadınların Ruhlarına Fatiha
Sene 1291 (1875) Vefatı Şerife
Sene 1303 (1886) Vefatı Ayşe”

Ölçü: Baştaşı boy:150 cm., çap:90 cm., Ayaktaşı boy:145 cm., çap:85 cm., Lahit:205x105 cm.

Silindirik formda ele alınan şahideleri bulunan sandukanın üzeri yekpare kapaklıdır. Sade ve temiz bir taş işçiliğine sahip sandukada şahideler, kapak üzerine oturtulmuştur. Kapağın orta kısmında oval bir suluk bulunmaktadır.

Baştaşı: Silindirik, sütun formu baştaşı, kapağa oturduğu kısımda alltan yukarı doğru çıkan akantus yaprakları ile çevrilmiştir. Bu yaprakların uç kısımları dışa doğru hafif kıvrılmıştır. Şahide üzerinde yer alan altı satırlık ta’lik kitabe kuşakları kabartma görünümünde yazılmıştır. Bu kitabeler ilk satırda yuvarlak, son satırda sivri formu diğer satırlarda ise dikdörtgen panolarla sınırlanmıştır. Şahide, boyun kısmında aşağı doğru sıralanmış stilize yapraklar ve üstte meşaleyi andıran bir tepelikle sonlanmıştır.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı formda ele alınan ayaktaşının etrafı, altta akantus yaprakları ile çevrilmiştir. Ayaktaşı gövde kısmında oval bir şekilde oyulmuş ve buraya kabartma şeklinde kaideli, dilimli, geniş karınlı bir vazo yerleştirilmiştir. Vazonun içerisinden helezonlar çizerek çıkan dal motifi alanı dolduracak şekilde yükseltilmiştir. Dalın üzerinde aşağı-yukarı doğru hareketlendirilen stilize yapraklar ve dalların uçları kır çiçekleri ile bezenmiştir. Simetrik olarak yerleştirilen dal, stilize yapraklar ve çiçek motifleri tam bir ahenk içerisinde taşın üzerine oyulmuştur. Ayaktaşı üstte baştaşı ile aynı şekilde bir tepelikle sonlanmıştır.

Mezar Taşı No: 8 /Foto. No: 8

Kitabesi: “Ah Min’el Mevt
Zair Burası Makber-i Merdân-ı Hudâdur
Arâm-Geh-i Uşşâk Mahal-i Şühedâdur
Geçme Oku Fatiha Hem Nâ’il-i Feyz Ol
Bu Gün Ona ise Yarın Sanadır
Her Yerde Sacid Efendinin Validesi
Aişe Tuti Kadının Ruhuna Fatiha
Sene 1315 (1897)”

Ölçü: Baştaşı boy:173 cm., çap:98 cm., Ayaktaşı boy:165 cm., çap:98 cm., Lahit:230x105 cm.

Silindirik formda ele alınan şahideleri bulunan sandukanın üzeri yekpare kapaklıdır. Sade ve temiz bir taş işçiliğine sahip sandukada şahideler kapak üzerine oturtulmuştur. Kapağın orta kısmında oval bir de suluk bulunmaktadır.

Baştaşı: Silindirik gövdeli baştaşı, sanduka üzerindeki kapağa oturtulmuş ve şahidenin çapı oldukça geniştir. Baştaşının gövde kısmına sekiz satırlık istifli celi sülüs hatlı kitabe kuşakları kabartma şeklinde yazılmıştır. Kitabeyi oluşturan satırlar sade, yatay dikdörtgen panolar halinde düzenlenmiştir. Altta yer alan tarih ibaresi kartuş şeklinde ve yuvarlak formla tamamlanmıştır. Silindirik formlu şahidenin üzerine kısa tutulan bir boyun ve bununda üstüne yerleştirilen soyut yapraklar ile ölüm ve ebedi uykuyu sembolize eden haşhaşa benzer bitkisel bir tepelikle sonlanmıştır.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı formda olan ayak taşının gövde kısmı oval şekilde oyulmuş ve şahidenin etrafı silme ile çerçeveslenerek bir panoya dönüştürülmüştür. Buraya bitkisel ve nesneli bir kompozisyon işlenmiş, altta kaideli, dilimli, geniş karınlı şematik bir vazod bulunmektedir. Vazo içerisinden çıkan dal alanı ikiye ayırmakta ve üzerinde aynı hizadan çıkarak “S-C” kıvrımları yapan dallar stilize kır çiçekleri ve yapraklarla bezenmiştir. Birbirlerine simetrik olarak yerleştirilen bu bitkisel kompozisyon taşın en üstüne kadar devam ettirilmiştir. Bu kompozisyonda dalların farklı yönlere hareketleri bazı yerlerde birleşmekte, bazı yerlerde ise helezonlar oluşturmuş ve uçlara kır çiçekleri eklenmiştir. Kompozisyon üstte dik konumlanan yapraklı dallarla tamamlanmıştır. Ayaktaşı üstte baştaşı ile aynı şekildeki tepelikle sonlanmıştır.

Mezar Taşı No: 9 /Foto. No: 9

Kitabesi: “Hüve’l Baki
Ah Felek Mülk Etmedin
Şu Cihanı Kimseye Vakit
Muvakkit Erince Vermez
Aman Kimseye Merhum
Ve Mağfur İla Rahmeti
Rabbena Ligafura Cennet Mekân
Bekir Oğlu Esseyid Ahmed
Ağanın Ruhuna Fatiha
Sene 1248 (1833)
Fi 15 Cuma”

Ölçü: Baştaşı boy:140 cm., en:35 cm., kalınlık:20 cm., Ayaktaşı boy:115 cm., en:33 cm., kalınlık:20 cm., Lahit:215x61 cm.

Kesme taştan yapılan, şahideleri bulunan sanduka bir kaide üzerine oturtulmuştur. Üzeri açık sandukanın geniş ve dar yüzleri basit silmelerle sınırlanmış ve şahidelerin alt kısımları kare formlu kabartma havasındaki panolarla çerçevelenmiştir. Boş kitabelikler şeklinde değerlendirilen panolar geniş yüzlerde ikişer adettir.

Baştaşı: Dikdörtgen kesitli düşey dikdörtgen gövdeli yekpare baş taşının etrafı bir silme ile sınırlanmış ve üzerine on satırlık sülüs hatlı kitabe kuşakları yazılmıştır. Kitabenin serlevha ve tarih kısmı kartuşlar halinde düzenlenirken diğer satırlar basit dikdörtgen panolar şeklindedir. Bu panoların içerisi sade olup kitabe metinleri kabartma görünümünde verilmiştir. Yazı kuşakları dışında bezemenin olmadığı baştaşının yan kısımlarında kırmızı kök boya ile yapılmış selvi motiflerinin sadece izleri kalmıştır. Şahidenin üst kısmına çubuk başlıklı sarıklı bir serpuş yerleştirilmiştir.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı forma sahip olan ayaktaşının iç kısmı sade düzenlenirken dış yüzüne tekli bir selvi ağacı işlenmiştir. Yaşam ve ölüm sembolü olan selvi, mezar taşlarında farklı tiplerde ele alınmıştır. Burada altta bir kaide üzerine oturtulan selvi ağacı üstte ucu sola eğilmiş şekilde tasvir edilmiştir. Ağacın uç kısmının kıvrıklığı, kutsal varlığa saygı veya teslimiyet ifadesi olduğu ya da rüzgârdan tabiata uygun olarak eğildiği şeklinde farklı ikonografik çözümlenmeleri vardır. Oldukça sade ve asil bir şekilde ele alınan uzun, ince selvi motifi ayaktaşının dış yüzü boyunca uzatılmıştır. Şahidenin yan ve iç kısımlarında baştaşında olduğu gibi kırmızı kök boya ile üç adet selvi motifinin bezendiği kalan izlerden anlaşılmaktadır. Ayaktaşının başlık kısmı stilize soğan tarzındaki bir tepelikle sonlanmıştır.

Mezar Taşı No: 10/Foto. No: 10

Kitabesi: “ Hüvel Hallaku'l
Baki Merhum
Ve Mağfur İla
Rahmetihi Rabbi Ligafur
Bekir Zade Seyyid Mehmed
Celil Ruhuna Fatiha
Sene 1239 (1824)”

Ölçü: Baştaşı boy:145 cm., en:37 cm., kalınlık: 18 cm., Ayaktaşı boy:105 cm., en:37 cm., kalınlık:18 cm., Lahit:185x67 cm.

Bir kaide üzerine yerleştirilen, şahideleri bulunan mezar üzeri açık bir sandukadan oluşmaktadır. Sandukanın geniş ve dar yüzleri sade olup taş burada hiç işlenmemiştir.

Baştaşı: Dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli, yekpare baş taşının etrafı basit bir silme ile sınırlanmıştır. Şahidenin yüzeyine yedi satırlık sülüs hatlı kitabe kuşağı kabartma görünümünde yazılmıştır. Kitabeyi oluşturan satırlar yatay dikdörtgen çerçeveler halinde düzenlenmiş ve satırların iç kısımları sadedir. Şahidenin üst kısmında sarıklı bir serpuş bulunmaktadır.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı forma sahip olan ayaktaşının iç kısmı sade düzenlenirken dış yüzünde tekli bir selvi ağacı işlenmiştir. Selvi motifi sandukanın üzerinden itibaren altta bir kaide üzerine oturtulmuş ve üstte uç kısmı sağa eğilmiş şekilde tasvir edilmiştir. Şahidenin iç

kısımında kök boya ile yapılmış yine aynı formda değerlendirilmiş bir selvi daha bulunmaktadır. Selvi ağacı en altta yarım yuvarlak bir forma sahipken üste doğru yükseldikçe gövdesi incelmektedir. Ayaktaşının başlık kısmı üst üste yerleştirilen yatay dikdörtgenlerden oluşan stilize bir tepelikle sonlanmıştır.

Mezar Taşı No: 11/Foto. No: 11

Kitabesi: “Hüve’l Hallaku’l Baki
Uzak Dünyadan Rihlete Azım
Tâliim Yâverüken Nafile Çekdim Eman
Bir Kazaya Uğradım Ciğerim Yanar
Kurşun ile Ömrüm Geçti Aşikâre Dimek
Bu Şahadet Canımı Nuş Eyledim
Şefiim Ola Şâhzad Hem Melek
Gencim Derde Çare Bulamadım
Özü Boş Gittin Hay’yaya
Rahmin Yok Canıma Kıydın Tüfek
El Fatiha
Sene 1275 (1858)
...Muharrem”

Ölçü: Baştaşı boy:188 cm., en:32 cm., kalınlık:22 cm., Ayaktaşı boy:85 cm. , en:32 cm., kalınlık:22 cm., Lahit:213x72 cm.

Kesme taştan yapılan, şahideleri bulunan mezar üzeri açık bir sandukadan oluşmaktadır. Sandukanın yan yüzlerinde ve şahidelerin oturduğu kısımlar silmelerle çerçevelenerek kare formulu panolar oluşturulmuştur. Bu panolarda dairesel şua motifini hatırlatan stilize yapraklardan oluşan bitkisel gülbezelerle ve köşelerde yelpazelerle panolar bezenmiştir. Stilize yapraklar arasına tomurcuk gül motifleri yerleştirilmiştir. Sandukanın geniş yüzlerinde de dar yüzlerde uygulanan bezeme aynen tekrarlanmıştır.

Baştaşı: Baştaşı sandukadan ayrıldığı kısımda, yukarı doğru dalgalı olarak ele alınmıştır. Dikdörtgen kesitli düşey dikdörtgen gövdeli baştaşının iç kısmı yuvarlak formulu bir silme ile çerçevelenmiştir. Şahidenin üzerine on iki satırlık sülüs hatlı bir kitabe kabartma görünümünde yazılmıştır. Kitabeyi oluşturan satırlar yatay dikdörtgen çerçeveler içerisine yerleştirilmiştir. Tarih ibaresinin olduğu son satır farklı olarak yuvarlak formudur. Baştaşının üzerinde üst çapı alt çapından daha dar olan Hamidiye kalıplı, püsküllü fesli bir başlık bulunmaktadır.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı forma sahip olan ayaktaşı günümüzde kırık haldedir. Şahidenin gövde kısmı oval şekilde oyulmuş ve etrafı bir silme ile çerçevelenerek bir panoya dönüştürülmüştür. Buraya kabartma görünümünde bitkisel bir kompozisyon işlenmiştir. Ayaktaşının alt kısmında kök kısmı bağlanmış şekilde ele alınan stilize barok bir dal motifi kompozisyonu oluşturmaktadır. Simetrik olan bu dal üzerinde yer alan soyut yapraklar ters yönlerde helezonlar çizerek kıvrılmıştır. Helezonların uç kısımları volütlerle, üstte ise bir çiçek motifi ile tamamlanmıştır. Ayaktaşı üst üste yerleştirilen yatay dikdörtgen silmelerle oluşturulan stilize soğan başlıkla sonlanmıştır.

Mezar Taşı No: 12/Foto. No: 12

Kitabesi: “Abdülkadir Efendi
Zade Merhum El Hacı
Ahmed Toklu Efendinin
Ruhıyçün El-Fatiha
1335 (1916)”

Ölçü: Baştaşı boy:149 cm., çap:70 cm., Ayaktaşı boy:149 cm., çap:70 cm., Lahit:247x115 cm.

Silindirik formda ele alınan şahideleri bulunan sandukanın üzeri yekpare kapalıdır. Mezarın üzerini örten yekpare kapağın ortasında oval bir suluk bulunmaktadır.

Baştaşı: Silindirik formlu baştaşının kapağa oturtulduğu kısımda etrafı yukarı doğru yükselen akantus yaprakları ile hareketlendirilmiştir. Bu yaprakların uç kısımları dışa doğru hafif kıvrılmıştır. Sütun formundaki şahidenin üzerinde beş satırlık kabartma görünümündeki sülüs kitabe kuşakları dikdörtgen çerçeveler içerisine yazılmıştır. Baştaşının üzeri sarıklı bir serpuşla sonlanmıştır.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı forma sahip olan ayaktaşının gövde kısmı oval şekilde oyulmuştur. Etrafı silme ile çerçevelenerek panoya dönüştürülen bu yüzeye, kabartma havasında bitkisel bir kompozisyon işlenmiştir. Kompozisyonda alttan bağlanan dal motifi yukarı doğru “S-C” kıvrımları yaparak çıkarılmış ve bu kıvrımlar alanı dolduracak şekilde yükseltilmiştir. Asıl dal ve yanlardan çıkan küçük dallar boşlukları dolduracak şekilde düzenlenmiştir. Bu dalların üzeri stilize edilmiş yapraklar ve küpe çiçekleri ile bezenmiştir. Ayaktaşı dilimli bir tepelik ve üstte haşhaş motifiyle tamamlanmıştır.

Mezar Taşı No: 13 /Foto. No: 13 /Çizim No: 5

Kitabesi: **Baştaşı:** Safiye Hanımın Kitabesinin Mezarı
Dağ Hicretle Elem Bir Derde Oldum Müptela
Bulmadı Bir An Şifa Derdim Beni Kıldı Cüda
Genç İken Dünyadan Eyvale Bir Hakir Yarem İle
Sundu Hurşid İdim Gonca Ömrüm İle
Şimdi Yalnız Matem Maderinin Can Kabrime
Na-Muradım İrmeden Zira Oku Bir Fatiha
Sene Fi 6 Ağustos 1332 (1913)”
Ayaktaşı: Hüv’el Baki
Erzurumlu Maksut
Bey Zade Adil
Beyin Haremi Safiye Hanım
Sene 6 Ağustos 1332 (1913)”

Ölçü: Baştaşı boy:130 cm., en:25-54 cm., kalınlık:13 cm., Ayaktaşı boy:120 cm., en:24-50 cm., kalınlık:12 cm., Lahit:180x94 cm.

Kesme taştan yapılan sanduka şahideli ve kapalıdır. Sathi, yekpare kapak üzerinde yer alan baş ve ayak taşları aşağıdan oval ve geniş başlayıp yukarı doğru daralan formdadır. Şahideler de kullanılan kamber taşı ile malzeme sandukadan farklıdır. Tamamen yalın olan sandukanın üzerini örten kapakta sadedir. Şahideler konum olarak doğruya bakar şekilde

yönlendirilmiştir.

Baştaşı: Bir kaide üzerine oturtulan şahidenin gövde kısmı aşağıda oval ve geniş üstte ise daralarak devam eden formdadır. Baştaşının geniş olan gövdesi lotus yaprakları ile çevrilmiş olup aşağıda içeri dönen yapraklarla bir palmet motifi oluşturulmuştur. Şahidenin gövdesi üzerine kakma olarak beyaz mermer bir kitabe yerleştirilmiştir. Sade silmelerle sınırlanan sekiz satırdan oluşan ta'lik kitabede yazılar kabartma görünümündedir. Baştaşının boyun kısmı "C" şeklindeki volütlerle sınırlanmış ve bir gerdanlık havasında çiçeklerle süslenmiş bir çelenk buraya tutturulmuştur. Şahide başlık kısmında da üst üste yerleştirilen yatay dikdörtgen formlu stilize bir tepelikle tamamlanmıştır.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı formda ele alınan ayaktaşı farklı olarak gövde kısmında mermer olmayıp, yazı kuşakları doğrudan şahidenin üzerine yazılmıştır. Bezeme unsurları ile aynı özellikler gösteren ayaktaşı üzerindeki kitabe baştaşından farklı olarak sülüs karakterli ve beş satırdan oluşmaktadır. Üstte başlık aynen baştaşındaki gibidir.

Mezar Taşı No: 14 /Foto. No: 14/Çizim No: 6

Kitabesi: Kitabesi mevcut değildir.

Ölçü: Baştaşı boy:cm., en:, kalınlık:, Ayaktaşı boy:156 cm., en:30-51 cm., kalınlık:13 cm., Lahit:224x125 cm.

Kesme taştan yapılan sadece ayaktaşı bulunan mezar, üzeri yekpare kapaklı bir sandukadan oluşmaktadır. Sade bir işçiliğe sahip olan sanduka, altta kademeli bir kaide üzerine oturtulmuştur.

Baştaşı: Şahidenin günümüzde sadece kaide kısmı kalmıştır.

Ayaktaşı: Bir kaide üzerine oturtulan ayaktaşı altta oval ve geniş, üstte ise daralarak devam eden formdadır. Baştaşının geniş olan gövde kısmının etrafı kenger yaprakları ile çerçevelenmiş ve altta içe dönen yapraklar bir palmetle sonlanmıştır. Ayaktaşının gövdesinin yüzeyinde bitkisel ve nesneli bir kompozisyon işlenmiştir. En altta kaideli, dilimli, geniş karınlı şematik bir vazo ve bu vazunun içerisinden kıvrımlar yaparak uzatılan bir dal motifi çıkmaktadır. Alanı dolduracak şekilde yerleştirilen asıl dal ve iki yana küçük dal motifi eklenmiştir. Bu dallar üzerinde stilize yapraklar ve kır çiçekleri ile küpe çiçekleri, hareketli bir şekilde ağızları farklı yönlerde yerleştirilmiştir. Şahidenin boyun kısmı "C" şeklindeki volütlerle sınırlanmış ve çiçeklerle süslü çelenk buraya bir gerdanlık gibi asılmıştır. Bu çelenk motifi yanlarda kenger yaprakları ile tamamlanmıştır. Ayak taşının başlık kısmı üst üste yerleştirilen yatay dikdörtgen silmelerden oluşmuştur.

Mezar Taşı No: 15/Foto. No: 15

Kitabesi: "Hüv'el Baki
Şu Cihan Bağına Geldim
Bir Mürüvved Görmedim
Derdime Derman
Bir İlacın Bulmadım
Monla Salih Oğlu
Salih Ağanın
Ruhuna Fatiha
Sene 1216 (1802)"

Ölçü: Baştaşı boy:140 cm., en:34 cm., kalınlık:12 cm., Ayaktaşı boy:135 cm., en:34 cm., kalınlık:12 cm., Lahit:170x97 cm.

Baş ve ayak şahideleri bulunan sanduka toprağa gömülü haldedir. Sandukanın üzerini örten kapak sade ve yekparedir.

Baştaşı: Yekpare kapak üzerine geçirilen dikdörtgen kesitli düşey dikdörtgen gövdeli baş taşının etrafı bir silme ile çerçevellenmiştir. Şahidenin yüzeyine sülüs karakterli dokuz satırlık yazı kuşakları diagonal bir şekilde dizilmiştir. Dikdörtgen silmelerin oluşturduğu çerçeveler içinde, yazılar kabartma görünümünde verilmiştir. Sade baştaşının üzerinde püsküllü bir fes bulunmaktadır.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı formda ele alınan ayaktaşı üstte farklı olarak sivri üçgen biçimde sonlanmıştır. Ayaktaşın yüzeyinde bitkisel ve nesneli bir kompozisyon işlenmiştir. Herhangi bir çerçevenin olmadığı şahidenin alt kısmında, kaideli kupaya benzer şeffaf bir vazo yerleştirilmiştir. Vazonun içerisinden çıkan stilize iki dal motifi belirli aralıklarla birbirine bağlanarak yukarı doğru sarılarak yükseltilmiştir. Alanı dolduran sarmaşık dalları üzerinde stilize edilmiş yapraklar ağızları yukarı doğru ve küpe çiçekleri ise aşağı sarkar şekilde bezenmiştir. Bitkisel bu kompozisyon üstte küçük kır çiçekleri ile tamamlanmıştır.

Mezar Taşı No: 16/Foto. No: 16/Çizim No: 7

Kitabesi: “Hüv’el Baki
Ahu Zar Kılarak Tazeliğime Doymadım
Çün Ecel Peymanesi Dolmuş Muradıma
Fırkata Takdir Bu İmiş Ta Ezelden
Mızrak Oğlu Ali Efendinin
Kerimesi Ayşe Hanımın
Ruhuna Fatiha
Sene 1293 (1876)”

Ölçü: Baştaşı boy:130 cm., en:40 cm., kalınlık:16 cm., Ayaktaşı boy:98 cm., en:30 cm., kalınlık:16 cm., Lahit:190x65 cm.

Baş ve ayak şahideleri bulunan mezarın üzerini sade ve yekpare bir kapak örtmektedir. Baştaşı sağlam, ayaktaşı ise kırıktır.

Baştaşı: Yekpare kapak üzerine geçirilen dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli baş taşının etrafı silmelerle sınırlanarak dar bir bordür oluşturulmuştur. Bu bordürün içerisi stilize edilmiş “S” şeklinde birbirini takip eden kabartma görünümündeki yapraklarla kuşatılmıştır. Baştaşını çevreleyen bu bordür üst kısımda yuvarlak formu ve kademeli olarak şekillenmiş ve üzerine dokuz satırlık ta’lik hatlı kitabe kuşakları yazılmıştır. Kitabede yer alan yazı şeritleri diagonal bir şekilde silmelerin oluşturduğu sade çerçeveler içerisinde değerlendirilmiştir. Şahidenin gövdesinin üzerinde omuz kısmında penç motiflerine yer verilmiştir. Bu motiflerin içerisinden çıkan ve dışarı doğru bakan “S” kıvrımlı iki yaprak ve bunlar üzerinde yıldız şeklinde büyük bir rozet yerleştirilmiştir. Tepeliği oluşturan bitkisel rozetin tam ortasında pençlerin ise uçlarına yerleştirilen stilize çiçeklerle hareketlilik sağlanmıştır.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı formda ele alınan ayaktaşının gövde kısmı oval şekilde oyulmuş ve etrafı silme ile çerçevelenerek bir panoya dönüştürülmüştür. Şahidenin tüm yüzeyi bitkisel ve nesneli bir kompozisyonla bezenmiştir. En altta kaideli, dilimli, geniş karınlı

şematik bir vazo ve içerisine “S-C” kıvrımlar yaparak çıkan dallar yerleştirilmiştir. Simetrik bir biçimde uzatılan iki dal motifi, alanı doldurmaktadır. Yukarı doğru yükselen iki dal iç kısımda belirli aralıklarla kıvrılarak birleşmiş ve bu kısımlara aşağı bakan küpe çiçekleri konmuştur. Kompozisyonda iç kısma yerleştirilen çiçeklerin yanı sıra dışta yanlara eklenen çiçeklerle de hareketlilik kazandırılmıştır. Dallar üzerindeki stilize yaprakların ağızları genellikle yukarı doğrudur. Ayaktaşı tepelik kısmında yine baştaşı olduğu gibi aynı formda tamamlanmıştır.

Mezar Taşı No: 17/Foto. No: 17/Çizim No: 8

Kitabesi: “ Hüv’el Baki
İşittin Küllü Men Aleyha Fanı
Erişince Ecel Vermez Eman
Komutanın Bağrını Hûn Etdin Cânâ
Kopardı Velveleyi Ol Vâlidini
Hacı Şatır Ağanın Kerimesi
Merhum Şehid Ümmi Gülsüm
Hanım Ruhuna Fatiha
Sene 1268 (1851)”

Ölçü: Baştaşı boy:124 cm., en:27 cm., kalınlık:11 cm., Ayaktaşı boy:99 cm., en:27 cm., kalınlık:12 cm., Lahit:145x57 cm.

Bir kaide üzerine oturtulan, şahideleri bulunan mezar üzeri açık bir sandukadan ibarettir. Kesme taşın kullanıldığı sandukanın tüm yüzeyleri silmelerle çerçevelenmiştir. Tahribatların olduğu sanduka üstte stilize yapraklar ve aralarda çiçeklerden oluşan bir bordürle hareketlendirilirken geniş ve dar yüzlerde soyut yapraklardan oluşan uçları dışa kıvrılan geniş bir rozet kabartma havasında verilmiştir. Özellikle sandukanın dar yüzlerinde bu motiflerin tahribatının fazla olduğu görülmektedir.

Baştaşı: Dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli baş taşının etrafı basit bir silmeyle sınırlanmış ve yüzeye yedi satırlık sülüs hatlı kitabe kuşakları yazılmıştır. Kabartma görünümünde verilen kitabeyi oluşturan satırlar dikdörtgen çerçeveler içerisinde düzenlenmiştir. Kitabenin ilk ve son satırı yuvarlak formlu ele alınırken köşeler bitkisel motiflerle hareketlendirilmiştir. Şahidenin üstünde soyut yapraklardan oluşan daha çok bitkisel bir rozet şeklindeki tepelik yerleştirilmiştir.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı formda ele alınan ayaktaşının gövde kısmı oval şekilde oyularak etrafı silme ile çerçevelenmiştir. Bu yüzeye bitkisel bir kompozisyon bezenmiştir. Kompozisyonda bir kaide üzerine yerleştirilen soyut yapraklardan oluşan bir ağaç işlenmiştir. Alt kısımda tahribatların olduğu ağaç üzerinde karşılıklı simetrik çıkan dallar aşağı ve yukarı doğru hareketli bir şekilde konumlandırılmışlardır. Bu dalların üstte birbirine birleştirilmesi ile farklılık göstermektedir. Hurma ağacını hatırlatır şeklindeki motifin üstte bir yaprakla sonlandığı görülmektedir. Ayaktaşı tepelik olarak baştaşı ile aynı özellikte olup burada yapraklardan oluşmaktadır.

Mezar Taşı No: 18/Foto. No: 18

Kitabesi: “Hüv’el Baki
Misafirim Çokdur
Ev Sahibi Edemedim
Ümidlendiniz Bir...Huda
Şefaat Ya ..Mustafa
Monla Feyzizade Feyzi
Efendinin (Kerimesi)...Ha..?
(Ruhuna Fatiha)
(Sene) (1)327 (1909)”

Ölçü: Baştaşı boy:160 cm., en:33 cm., kalınlık:14 cm., Ayaktaşı boy:140 cm., en:33 cm., kalınlık:13 cm., Lahit:230x120 cm.

Şahideleri bulunan sanduka kesme taştan yapılmış olup toprağa gömülüdür. Ayaktaşı kırık olan sandukanın üzerini örten kapak sade ve yekparedir.

Baştaşı: Dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli baş taşının etrafı basit bir silme ile çerçevelenmiş ve gövdenin yüzeyine sekiz satırlık sülüs hatlı kitabe kuşakları yazılmıştır. Kabartma görünümünde yazılan kitabeyi oluşturan satırlar yatay dikdörtgen çerçeveler halinde olup iç kısımları sadedir. Bazı tahribatların olduğu baştaşının omuz kısımlarına penç motifleri konmuştur. Bu motiflerin içerisinden çıkan ve dışarı doğru bakan “S” kıvrımlı iki yaprak ve bunlar üzerine şemse motifi yerleştirilmiştir. Tepeliği oluşturan şemse motifinin tam ortasına çiçek, pençlerin ise uçlarına yerleştirilen volütlerle başlık hareketlendirilmiştir.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı formda ele alınan ayaktaşı üst kısımda farklı olarak sivridir. İki parça halinde kırık ayaktaşının gövde kısmı oval şekilde oyularak etrafı silme ile çerçevelenmiştir. Bu yüzeye bitkisel ve nesneli bir kompozisyon bezenmiştir. Şahidenin alt kısmında şematik, kaideli, dilimli ve çift kulplu kupa şeklinde bir vazo yerleştirilmiştir. Vazo içerisinden “S-C” kıvrımlar yaparak simetrik bir biçimde uzatılan dal motifi, alanı doldurmaktadır. Yukarı doğru yükselen ve ikiye ayrılan dallar üzerine stilize yapraklar ile içerde belirli aralıklarla birleşen kısımlara küpe çiçekleri işlenmiştir. Ortada birbirine bağlanan dallar karşılıklı birleşerek kompozisyon tamamlanmıştır. Ayaktaşının tepeliği baştaşından farklı olarak barok karakterli yapraklarla sonlanmıştır.

Mezar Taşı No: 19/Foto. No:19

Kitabesi: “Ya Hu
(taş erimiş) Eylesin
Ecel Peymanesi Yirmi Beş
Yaşında Yeşermeyerek
Vadesi Gafil
Vefat Eden Alemdar
Zade Kerimesi Zehra
Ruhuna Fatiha
Sene 1297 (1879)”

Ölçü: Baştaşı boy:140 cm., en:35 cm., kalınlık:15 cm., Ayaktaşı boy:110 cm., en:30 cm., kalınlık:12 cm., Lahit: cm.

Baş ve ayak şahideleri bulunan mezarın üzerini sade ve yekpare kapak örtmektedir.

Baştaşı: Yekpare kapak üzerine geçirilen dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli baş taşının etrafı iki silme ile sınırlanarak dar bir bordür oluşturulmuştur. Bordürün içerisi stilize edilmiş “S” şeklinde birbirini takip eden kabartma görünümündeki yaprak motifleri ile dolgulanmıştır. Baştaşı üst kısımda yuvarlak formu ve kademeli olarak şekillenmiş ve üzerine sekiz satırlık sülüs hatlı kitabe kuşakları yazılmıştır. Kitabede yer alan yazı şeritleri diagonal bir şekilde silmelerin oluşturduğu sade çerçeveler içerisinde değerlendirilmiştir. Şahidenin gövdesinin üzerinde omuz kısımlarında penç motiflerine yer verilmiştir. Bu motiflerin içerisinden çıkan ve dışarı doğru bakan “S” kıvrımlı iki yaprak ve bunların üzerinde yıldız şeklinde büyük bir rozetle taçlanmıştır. Tepeliği oluşturan rozetin ortasında, pençlerin ise uçlarına yerleştirilen stilize çiçeklerle hareketlilik sağlanmıştır.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı formda ele alınan ayaktaşının gövde kısmı oval şekilde oyulmuş ve etrafı silme ile çerçevelenerek bir panoya dönüştürülmüştür. Ayaktaşının tüm yüzeyi bitkisel ve nesneli bir kompozisyonla bezenmiştir. En altta kaideli üzeri dilimli, geniş karınlı, kulplu şematik bir vazoyu yerleştirilmiştir. Vazo içerisinden “S-C” kıvrımlar yaparak simetrik bir biçimde uzatılan iki dal motifi, tüm alanı doldurmaktadır. Yukarı doğru yükselen üzeri stilize yapraklarla sarılı iki dal iç kısımda belirli aralıklarla kıvrılmış ve bu kısımlara küpe çiçekleri bezenmiştir. Ortada birbirine bağlanan dallar karşılıklı konumlanmış üstte birleşerek bir palmetle kompozisyon tamamlanmıştır. Ayaktaşı tepelik kısmında yine üstte aynı motifle tamamlanmıştır.

Mezar Taşı No: 20/Foto. No: 20 /Çizim No: 9

Kitabesi: “İş Bu Kabrin Sahibi
Hak Mazharı Guffar Zade
Menzili Ala-yı Cennet
Munisi Rızva’n Ede
Çopur Hasan Kerimesi
Fatıma Ruhuna Fatıha
İki Kızı Sai-niy Kıla
Makbul Hazreti Mevla
Sene 1296 (1878)”

Ölçü: Baştaşı boy:80 cm., en:30 cm., kalınlık:13 cm., Ayaktaşı boy:105 cm., en:30 cm., kalınlık:12 cm., Lahit:155x80 cm.

Şahideleri bulunan sanduka kesme taştan yapılmış ve sadedir. Ayaktaşı kırık ve bir kısmı gömülü olan sandukanın üzerini yekpare bir kapak örtmektedir.

Baştaşı: Dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli baş taşının etrafı bir silme ile çerçevelenmiş ve gövdenin yüzeyine sekiz satırlık sülüs hatlı kitabe kuşakları yazılmıştır. Kabartma görünümünde yazılan kitabeyi oluşturan satırlar diagonal bir şekilde silmelerin oluşturduğu sade çerçeveler içerisinde yer almaktadır. Tarih ibaresinin yazılı olduğu son satır ise oval olarak tamamlanmıştır. Baştaşının üst kısmı kırık olup başlık ve ilk satır günümüzde mevcut değildir.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı formda ele alınan ayaktaşının gövde kısmı oval şekilde oyulmuş ve etrafı bir silme ile çerçevelenmiştir. Ayaktaşının yüzeyi stilize bitkisel bir kompozisyonla bezenmiştir. Şahidenin alt kısmında bir volütten çıkarak yukarı doğru sağlı sollu helezonlar çizerek yükselen barok karakterli bir dal bezenmiştir. Simetrik dal motifi

üzerinde yer alan soyut yapraklar üstte uçları volütlerle sonlanmıştır. Uçuşan yapraklar havasında hareketliliğin verildiği bu kompozisyonda altta ağızları aşağı bakan (lale-sümbül?) motifleri ile ikonografik açıdan da zenginleştirilmiştir. Şahidenin gövdesinin üzerinde omuz kısımlarında pençlere yer verilmiştir. Bu motiflerin içerisinden çıkan ve dışarı doğru bakan “S” kıvrımlı iki yaprak ve üzerinde stilize yapraklardan oluşan bitkisel rozet tepelik yükselmektedir.

Mezar Taşı No: 21/Foto. No: 21

Kitabesi: “Hüv’el Baki
Fenadan Bekaya Hakk
Eyledi Rihlet Kıla Cennet
Kabrini Ravza-i
Es-Seyyid Mustafa’nın
Ruhıyçün Fatiha
Sene 1275 (1858)”

Ölçü: Baştaşı boy:110 cm., en:27 cm., kalınlık:17 cm., Ayaktaşı boy:110 cm., en:30 cm., kalınlık:14 cm., Lahit:220x63 cm.

Şahideleri bulunan mezar, yüksek bir kaide üstüne yerleştirilmiş olup sandukanın üzeri açıktır. Gövde kısmında bazı tahribatların olduğu sanduka kesme taştan yapılmıştır. Sandukanın dar yüzleri tahrip olmakla birlikte geniş yüzlerde birbirine bağlanmış boş panolara yer verilmiştir.

Baştaşı: Dikdörtgen kesitli düşey dikdörtgen gövdeli baş taşının etrafı bir silme ile çerçevelenmiştir. Şahidenin yukardan aşağı doğru daralan gövdesinin yüzeyinde yedi satırlık sülüs karakterli kitabe yazılmıştır. Kabartma görünümünde yazılan kitabeyi oluşturan satırlar yatay dikdörtgen sade çerçeveler halindedir. Baştaşının yukarı doğru daralan boyun kısmından sonra fesli bir serpuş yerleştirilmiştir.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı forma sahip olan ayaktaşı üst kısımda sivri bir formla sonlanmıştır. Herhangi bir çerçevenin olmadığı bezemesiz şahidenin üzerine ince uzun bir selvi ağacı işlenmiştir. Selvi motifi altta bir kaide üzerine oturtulmuş ve üstte uç kısmı sola hafif eğilmiş şekilde tasvir edilmiştir. Ölümsüzlüğün en önemli sembollerinden olan selvi burada sade ve asil bir şekildedir.

Mezar Taşı No: 22 Foto. No: 22 /Çizim No: 10

Kitabesi: “Hüv’el Baki
Uzun Mustafa
Ağanın Kerimesi
Hacı Mahmud Ağa Zade
Sadık Efendinin
Zevcesi Merhume
(Ha)tice Hanımın Ruhuna
(Fa) tiha
(Sene 1263) (1846)”

Ölçü: Baştaşı boy:80 cm., en:30 cm., kalınlık:15 cm., Ayaktaşı boy:120 cm., en:25 cm.,

kalınlık:14 cm., Lahit:180x60 cm.

Şahideleri bulunan mezar, iki kaide üstüne yerleştirilmiş olup sandukanın üzeri açıktır. Gövde kısmında bazı tahribatların olduğu sandukanın geniş yüzleri itinalı bir taş işçiliğine sahiptir. Silmelerle çerçevelenen sandukanın ortasına stilize lotuslardan oluşan uçları dışa kıvrılmış rozet kabartma havasında verilmiştir. Derinliği ile vurgulanan rozet köşelerde yelpaze şeklindeki stilize yapraklarla tamamlanmıştır.

Baştaşı: Günümüzde üç parça halindeki dikdörtgen kesitli düşey dikdörtgen gövdeli baş taşı oval şekilde oyularak şahidenin etrafı silme ile çerçevelenmiştir. Şahidenin gövdesinin yüzeyine sekiz satırlık sülüs hatlı kitabe kuşakları yazılmıştır. Kabartma görünümünde yazılan kitabeyi oluşturan satırlar diagonal bir şekilde silmelerin oluşturduğu sade çerçeveler içerisinde ele alınmıştır. Baştaşının üzerinde yükselen ortasında altı adet gonca gül buketi ve yapraklarla oluşturulan gülçe ile tepelik tamamlanmıştır.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı forma sahip olan ayaktaşının gövde kısmı oval şekilde oyulmuş ve etrafı basit bir silme ile çerçevelenmiştir. Şahidenin yüzeyi stilize bitkisel bir kompozisyonla bezenmiştir. Kompozisyonda alt kısımda bir volütten çıkarak yukarı doğru sağlı sollu helezonlar çizerek yükselen barok karakterli bir dal motifi işlenmiştir. Tüm yüzeyi kaplayan simetrik dal motifi üzerinde yer alan soyut yapraklar uç kısımlarda volütlerle daha hareketli uçuşur halde verilmiştir. Ayaktaşının tepelik kısmı yine baştaşında olduğu gibi bitkisel kıvrık dallardan oluşmaktadır.

Mezar Taşı No: 23/Foto. No: 23/Çizim No: 11

Kitabesi: “Hüv’el Baki
Merhum ve Mağfur
Kara Mahmud Oğlu Muharrem
Ağanın Kerimesi
Leyla Hanımın
Ruhuna Fatiha
Sene 1314? (1896) Fi Şevval”

Ölçü: Baştaşı boy:115 cm., en:55-35 cm., kalınlık:12 cm., Ayaktaşı boy:110 cm., en:30-45 cm., kalınlık:9 cm., Lahit:210x135 cm.

Kesme taş malzemeye ele alınan kapaklı sandukanın şahideleri kırmızı kamber taşındandır. Sanduka sade olup üzerindeki yekpare kapak sandukanın ortasını örtecek büyüklüktedir.

Baştaşı: Yekpare kapak üzerine geçirilen baştaşı aşağıda geniş ve oval başlayıp yukarı doğru daralan formdadır. Baştaşının geniş olan gövde kısmının etrafı kenger yaprakları ile çerçevelenmiş ve bu kısım üstte yuvarlak kemerle sonlanmıştır. Şahidenin gövdesinin üzerinde yedi satırlık ta’lik kitabe kuşakları yer almaktadır. Kabartma görünümünde yazılan kitabeyi oluşturan satırlar diagonal bir şekilde silmelerin oluşturduğu sade çerçeveler içerisinde yer almaktadır. Baştaşının boyun kısmına iki çiçekle tutturulan bir çelenk asılmış ve çelengin içerisine stilize küçük bir rozet yerleştirilmiştir.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı forma sahip olan ayaktaşının gövde kısmı oval şekilde oyulmuş ve etrafı silme ile çerçevelenmiş ve stilize bitkisel bir kompozisyonla bezenmiştir. Şahidenin altta “C” lerin stilize edilmesiyle oluşturulmuş bir kaide üzerinde oturtulan tekli bir selvi ağacı işlenmiştir. Selvi ağacı burada diğer örneklerden farklı olup gövdesi dilimlidir.

Selvi motifi üstte uç kısmı herhangi bir yöne doğru eğilmeden dik bir şekilde tasvir edilmiştir.

Mezar Taşı No: 24/Foto. No: 24

Kitabesi: “ Hüv’el Hallakü’l Baki
Merhum ve Mağfur
Leha İla Rabbi Ligafur
...?valı Ahmed
(taş erimiş)

Ölçü: Baştaşı boy:115 cm., en:33 cm., kalınlık:16 cm., Ayaktaşı boy:120 cm., en:33 cm., kalınlık:16 cm., Lahit:190x66 cm.

Şahideleri bulunan mezar, bir kaide üstüne yerleştirilmiş olup sandukanın üzeri açıktır. Gövde kısmında bazı tahribatların olduğu sade sanduka kesme taştan yapılmıştır.

Baştaşı: Dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli baş taşının üzerinde günümüzde beş satırı kalan kitabe kuşakları yazılmıştır. Sülüs kitabeler oval formlu sade çerçeveler içerisine yerleştirilmiştir. Herhangi bir bezemesi olmayan baştaşının üzerine yukarı doğru daralan boyun kısmından sonra çubuk dilimli bir serpuş yerleştirilmiştir.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı forma sahip olan ayaktaşı üst kısımda sivri olarak sonlanmıştır. Herhangi bir çerçevenin olmadığı sade, bezemesiz şahidenin yüzeyine uzun bir selvi ağacı işlenmiştir. Kaide kısmında tahribatların olduğu selvinin gövde kısmı dilimli şekildedir. Selvi motifi burada üstte uç kısmı sağa doğru eğilmiş şekilde tasvir edilmiştir. Oldukça sade ve asil bir şekilde ele alınan motif ayaktaşının dış yüzü boyunca uzatılmıştır.

Mezar Taşı No: 25/Foto. No: -

Kitabesi: “Merhuman ve Mağfurun leh
Demirci oğlu Ali Yusuf Ağanın
Kerimesi Hanife ve Hafidesi
Ayşe Ruhlarına Fatiha
Sene 1312 (1895)”

Ölçü: Baştaşı boy:90 cm., en:50 cm., kalınlık:14 cm., Ayaktaşı boy:90 cm., en:45 cm., kalınlık:12, Lahit:220x120 cm.

Kesme taştan yapılan mezar şahideli ve kapaklı bir sandukadan oluşmaktadır. Boyutları ile özel olan sanduka sade olup üzerini yekpare bir kapak örtmektedir. Kapağın ortasında oval bir de suluk bulunmaktadır. Şahideleri günümüzde kırık haldedir.

Baştaşı: Baştaşının gövdesi aşağıda oval ve geniş, üstte ise daralarak devam eden formdadır. Şahidenin geniş olan karın kısmının etrafı kenger yaprakları ile çevrilmiş olup altta içe dönen yaprakların kıvrıldığı kısma bir palmet yerleştirilmiştir. Kırık baştaşının gövdesi üzerinde yer alan kitabe kuşaklarının kalan beş satırı sülüs karakterli ve kabartma görünümündedir. Kitabe sade çerçeveler içerisine diagonal bir şekilde yazılmıştır. Şahidenin tepeliği ve düzenlemesi hakkında bilgimiz yoktur.

Ayaktaşı: Baştaşı ile aynı forma sahip olan ayaktaşı üst kısımda yine kırıktır. Gövde kısmının etrafı kenger yaprakları ile çerçevelenmiş ve yüzeyi bitkisel, nesneli bir kompozisyonla bezenmiştir. Şahidenin alt kısmına kaideli, üzeri dilimli geniş karınlı bir vazo yerleştirilmiştir. Vazo içerisinden “S-C” ler yaparak çıkan dal motifi yukarı doğru kıvrılarak

yükseltiştir. Bu dal üzerine farklı yönlere doğru sarkıtılan küçük stilize yapraklar ve aralarda kır çiçekleri ile küpe çiçekleri yerleştirilmiştir. Kırık olan diğer parçada ise yanlardan çiçeklerle tutturulan bir çelenk motifi ve içerisinde kompozisyonun tamamlandığı görülmektedir.

Değerlendirme

Tavlusun Köyü Mezarlığı'nda bulunan bezemeli mezar taşları ile ilgili yapılan çalışmanın ikinci bölümünü oluşturan bu makalede, 26 mezar taşı daha incelenmiştir. İlk bölümde ele alınan 15 örnekle birlikte farklı bezeme özelliklerine sahip toplam 41 adet mezar taşı detaylı bir şekilde tanıtılmış, üzerlerinde birer belge olan kitabeleri de çözümlenmiştir. Bu mezarlıkta yer alan mezartaşları; tip, malzeme, teknik ve süsleme açısından değerlendirilmiştir. Özellikle bezemeyi oluşturan kompozisyonlar ve motiflerin ikonografik açımları üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Bu mezar taşlarının 14'i kadın, 10'u erkek ve 1'i de kitabesiz olduğu için cinsi bilinmemektedir. Bezemeli mezar taşlarının en erkeni 1802 tarihli olup, 18 örnek, (1824-1833-1846-1851-1858-1859-1875-1876-1878-1879-1886-1895-1896-1897 XIX. yy. tarih aralığındadır. 7 örnek (1907-1909-1912-1914-1915-1916) XX. yy. başlarına tarihlenirken, tek örnekte ise tarih ibaresi yoktur.

Tavlusun Köyü Mezarlığı'nda değerlendirilen 25 mezar taşının 2'si kapaklı toprak mezar, 7'si çatma lahitli (açık) iken 16'sı ise kapaklı lahitlidir². İncelenen mezartaşlarının biri hariç diğer hepsinin hem baştaşı hem de ayaktaşı bulunmaktadır. 14 nolu mezartaşının sadece ayaktaşı günümüze gelebilmiştir. Şahideleri incelenen üzeri kapaklı veya çatma olan lahitlerin 18'i sade ele alınırken 7'si ise bitkisel motiflerle bezenmiştir. En az bir kaide üzerine yerleştirilen lahitlerin bazıları kırık veya erimiş birkaçı ise dağılmış haldedir. Lahitlerin kaide sayılarının hemen her mezarda farklı olarak ele alındığı dikkat çekicidir. Bu sayının yine mezarda yatan kişinin statüsü ile alakalı olduğu sanılmaktadır.

Plastik açıdan farklı ve özellikli örneklerin bulunduğu bu köy mezarlığındaki şahideler de görülen süsleme; bitkisel, geometrik ve nesneli bezeme şeklindedir. Süslemeyi oluşturan bu unsurlardan bitkisel bezemeli motiflerin ağırlıklı olarak kullanıldığı, bunun yanı sıra nesneli ve soyut motifler de, bezemenin diğer parçasını oluşturmaktadır. Azda olsa bazı meyve motiflerinin şahidelerde bezenmiş, geometrik motifler yok denecek kadar az kullanılmıştır. Mezar taşlarında kullanılan bitkisel motiflerin, özellikle dini kaynaklı ve sembolik anlatımlar içeren birer gelenek halinde değerlendirildiği bir gerçektir. Mezartaşları üzerinde kullanılan bu motiflerin estetik kaygılarının yanı sıra bilinçli kullanımı ve güçlü bir sembolizmi tamamlama kaygısı olduğu şüphesizdir. Mezartaşlarındaki kompozisyonlar üzerinde işlenen bitkisel motiflerin ana özelliklerine fazla dokunulmadan daha çok yaprak ve dalların stilize edildiği görülmektedir. Gül, lale ve diğer çiçek türleri daha realist naturalist³ motifler olarak şahideler de verilmektedir. Özellikle XVIII. yy.dan sonra motifler tek tek değil bir arada kompozisyon oluşturacak şekilde bir nesne içerisinde kullanılmıştır. Tavlusun Köyü Mezar taşlarında rastlanan bitkisel bezemeyi⁴ oluşturan motifler; kıvrık dal (kat. no: 1, 2, 3, 5, 6, 7,

² Tülin Çoruhlu, "Eyüp Sultan ve Çevresindeki Hazirelerde Bulunan Hançerli Lahitler ve Taş Sandukalar, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla I. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler*, İstanbul, 1997, s.43-70.

³ Aziz Doğanay, "Eyüp Sultan Camii Civarındaki Bazı Mezarlıkların Naturalist Üslupta Klasik Devir Süslemeleri", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla II. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler*, İstanbul, 1998, s.261-267.

⁴ Hayri Yılmaz, *İstanbul'daki Türk İnanç Kaynaklı Motifli Tarihi Mezar Taşlarının Bozulma Nedenleri ve Restorasyon Yöntemleri*, Gazi Üniv., FBE., Yapı Eğitimi ABD. Yayınlanmamış YL. Tezi, Ankara, 2010, s.19; H. Kamil Biçici, "Gördes'te Bulunan Mimari Bezemeli Mezar Taşı İşçiliğinden Bazı Örnekler", *Manas Üniv. Sos. Bil. Derg.*, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv. Yay. 66,S.13, Bişkek, 2005, s. 1-15.

8, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 25, 26), hurma dalı (kat. no: 6), gül (kat. no: 22, 26) kır çiçeği (kat. no: 3, 5, 8, 7, 11, 13, 14, 15, 18, 19, 23, 25), küpe çiçeği (kat. no: 1, 2, 5, 12, 14, 15, 16, 18, 19, 25), mine (kat. no: 1, 14), selvi⁵ (kat. no: 9, 10, 21, 23, 24), lale (kat. no: 20, 26), akantus yaprağı (kat. no: 1, 3, 4, 5, 7, 12, 13, 14, 23, 25), soyut dallar (kat. no: 11, 17, 20, 22, 26), stilize yapraklar (kat. no: 1, 2, 3, 5, 7, 8, 12, 14, 15, 16, 18, 19, 25), gülçe kullanılan bitkisel motiflerdir. Mezar taşlarında vazo⁶ (kat. no:1, 2, 3, 5, 7, 8, 14, 15, 16, 18, 19, 25) inci (kat. no: 4), kurdela (kat. no: 11, 12) ve çelenk (kat. no: 1, 3, 13, 14, 23) nesneli bezemeyi oluşturmaktadır. Hurma ise burada meyve olarak kullanılan tek motiftir. Bu ana başlıkta toplanan figürlerin dışında şems motifi⁷ (kat. no: 16, 17, 19, 20), “S ve C” görünüşlü barok kıvrımlar⁸ ve rozetlerde bezemeye katkısı olan diğer unsurlardır. Bu kompozisyonların genellikle ayaktaşının dış yüzeyine tasvir edildiği görülmektedir.

Şahidelerde ikonografik olarak farklı anlamlar yüklenen bu motiflerin dışında şahideleri tamamlayan ve onlara asıl kimlik kazandıran ise tepelik, başlık kısımlarıdır. Farklı tipteki başlıklarla⁹ fes (kat. no: 2, 11, 15, 21), sarık (kat. no: 3, 9, 10, 12, 24, 25), şekilleriyle sonlanan şahidelerin biçimlenişlerindeki zenginlik de dikkat çekmektedir. Ayrıca incelenen sandukalardan birinin yüzeyini sınırlayan yumurta dizisi (kat. no: 4) oldukça farklıdır. Bu mezartaşları üzerinde mimari konulu bezemenin olmadığı çeşitli alet ve eşyalar gibi Kayseri ve çevresinde görülen bu tarz bezemede burada uygulanmamıştır.

İncelenen 26 mezarın biri hariç diğer hepsinin üzerinde kitabesi mevcut olup kitabeler genellikle baştaşı üzerine yerleştirilmiştir. Kitabeleri oluşturulan metinlerden biri (kat. no: 13) hem sülüs hem talik hatla, diğer 19’u (kat. no: 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25) sülüs hatla, 6’sı (kat. no: 1, 7, 13, 16, 23, 26) ta’lik hatla, tek örnek ise Türkçe (mezar taşı no: 5) olarak yazılmıştır. Bu kitabelerden dördü (kat. no: 1, 4, 5, 13) şahidenin üzerine kakılan beyaz mermere işlenmiştir. Diğerleri ise taş üzerine farklı şekillerde özenle oluşturulmuş çerçeveler içerisine yerleştirilmiştir. Şahideler üzerindeki yazı kuşakları diyagonal veya düz satırlar halinde farklı istiflerle, özel bir işçilikle yazılmıştır. Mezartaşlarında ilk satırlardaki yakarışlarda en sık kullanılanlar, “Ya Hu” “Hüv’el Baki, Hüv’el Hallakü’l Baki, Ah Min’el Mevt” gibi lafızlardır. Bu yakarışlar İslamiyet’le bağdaşmayan özellikle batılılaşma etkisiyle, ölen kişinin ardından duyulan üzüntü ve acıyı ifade

⁵Ayla Ersoy,“Eyüp’teki Mezar Taşlarında Servi Ağacı Kültü”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla V. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler*, İstanbul, 2002, s.94; Nurcan Boşdurmaz-Ayla Ödekan-Edhem Eldem, “Osmanlı Döneminden Günümüze Saraybosna Müslüman Mezar Taşları”, *İTÜ Derg./b Sosyal Bilimler*, C.6, S.2, İstanbul, 2009, s.55-67.

⁶Azade Akar, “Tezini Sanatlarımızda Vazo Motifleri”, *Vakıflar Derg.*, S.8, Ankara, 1969, s.267-271.

⁷Eyüp Nefes,“Samsun’da Yeni Bulunan Selçuklu ve Osmanlı Dönemine Ait Figürlü ve Geometrik Süslemeli Mezar Taşları” *XIV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, Konya, 2010, s.438.

⁸Gül Tuncel, Üsküp Alaca Camii Haziresindeki Şahideler, *Hacettepe Üniversitesi Edb. Fak. Derg.*, 2005/C.22, S.1/Ankara, 2005, s.215-236

⁹Halit Çal, “İstanbul Eyüp’teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar” *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler*, İstanbul, 2000, s.206-225; Mustafa Sürün, *İstanbul Şeyh Vefa Cami Haziresi (Mezar Taşları Tipolojisi Üzerine Bir Deneme)*, Marmara Ün. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı ABD., Yayınlanmamış YL. Tezi, İstanbul, 2006, s.303-397.

etmektedir¹⁰. Önemli şahsiyetlerin yattığı anlaşılan mezarlıkta, bu mezarların kalitesi hem hat¹¹ ve bezemeye hem de kullanılan malzeme ve tekniğe yansımıştır.

Türk sanatında süsleme özellikleri, XVIII. yy. da Batılılaşma hareketleri ile birlikte değişikliğe uğramıştır. Bu dönemde doğadan stilize edilmiş bitkisel kompozisyonlar, çeşitli vazolar içerisinde meyve tasvirlerini içeren natürmortlar, farklı çiçeklerin hareketli bir şekilde bezemeye girdiği görülmektedir. Sanatın birçok kolunda özgün izler bırakan Barok-rokoko-ampir gibi üslupların etkilediği bezeme, mezar taşlarına kadar yansımıştır. Bu kompozisyonlarda stilize edilen motiflerin karakteristik çizgileri korunmaya çalışılmış ve üsluplaştırılan bitkiler oldukça yalın ele alınmıştır. Şahidelerin yüzeyine bezenen kompozisyonlarda bitkiler genellikle kaide ve kulpları olan vazolardan çıkarılmış, bazen de zeminden başlatılarak "S" kıvrımlarıyla tüm alanı doldurmuştur. Asıl kompozisyonu oluşturan tek veya çiftli ele alınan dallar, uçları kıvrılarak veya farklı yönlere helezonlar çizer şekilde bezenmiştir.

İncelenen mezartaşları bezeme açısından zengin olup daha çok XIX. yy. ait örneklerdir. Şahideler üzerinde uygulanan kompozisyonlarda batılılaşmanın etkisiyle stilize edilen motiflerin aynı zamanda her birine dini anlamlar yüklenmiş ve hiçbiri rastgele kullanılmamıştır. Estetik kaygılarla oluşturulan bu motiflerin ikonografik olarak derin anlamlar taşıdığı aynı zamanda yatan kişinin genel özellikleri ile de doğru orantılıdır¹². Bu çalışma kapsamında değerlendirilen mezartaşlarında en çok kullanılan motiflerin anlamlarına bakıldığında, kabirler üzerinde bilinçli olarak tasvir edilen inanç kaynaklı tüm çiçekler cennet bahçelerini temsil etmektedir. Gül, Hz. Peygamberi sembolize ederken Osmanlı da bir döneme adını veren Lale ise ebced hesabıyla "Allah" lafzına karşılık gelmektedir. Kabir ağacı olarak da bilinen her zaman yeşil kalan selvi¹³, dik duruşu ile dürüstlüğü ve ölümsüzlüğü simgelemektedir. Cennet ağacı olarak bilinen, meyveleri bolluk ve bereketi karşılayan hurma dalı ise ölümsüzlüğü temsil eden, mezar taşlarında en çok kullanılan ikinci ağaçtır. Aynı zamanda selvi ve hurma dalı hayat ağacı olarak da bilinmektedir. Şahidelerin üzerinde tepelik olarak kullanılan haşhaş¹⁴ motifleri ise yine ölüm ve ebedi uykuyu sembolize ederken, soyut yapraklar ve akantus yaprakları ise XVIII. yy. ikinci yarısından itibaren mezar taşlarında sıkça kullanılmaya başlanan diğer motiflerdir.

Mezar taşları üzerinde yer alan ve farklı dini anlamlar yüklenen bu motiflerin¹⁵ başkent İstanbul'da özellikle su yapılarında da kullanıldığı görülmektedir. Bu örneklerde kullanılan hurma, tuba, gül, lale, çiçek, selvi, asma, soyut yapraklar, vazo, inci, şemse, çelenk gibi başlıca motiflerin tarihi mezar taşlarında da sevilerek kullanılmasıdır. Bu tarz örneklerin en önemli benzerleri İstanbul¹⁶ özellikle Eyüp ve Üsküdar, Bursa¹⁷, Edirne¹⁸, Giresun¹⁹, Rize²⁰,

¹⁰Hans-Peter Laquer, *Hüve'l-Baki, İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, İstanbul, 2010, s.127-137.

¹¹Tuba Ruhengiz Dikbıyık, *Hat ve Süsleme Sanatları ve Mimari Üslup Bakımından Yahya Efendi Kabristanı Mezar Taşları*, Marmara Üniv., SBE., İlahiyat ABD., İslam Tarihi ve Sanatları Yayınlanmamış YL. Tezi, İstanbul, 2009, s.423-540.

¹²Azade Akar, "Yüzyıllar Boyunca Mezar Yazıtlarında Süslemeler" *Atatürk Konferansları VI (1973-1974)*, Ankara, 1991, s.75;Haldun Özkan, Erzincan ve Çevresinde Orta Asya Türk Geleneğini Sürdüren Bezemeli Mezar Taşları, *Atatürk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Derg.*, S.15, Erzurum, 2000, s.31-33.

¹³Burhan Oğuz, *Mezartaşında Simgeleşen İnançlar*, İstanbul, 1983, s.24-27.

¹⁴Hayri Yılmaz, *İstanbul'daki Türk İnanç Kaynaklı Motifli Tarihi Mezar Taşlarının Bozulma Nedenleri ve Restorasyon Yöntemleri*, Gazi Üniv., FBE., Yapı Eğitimi ABD. Yayınlanmamış YL. Tezi, Ankara, 2010, s. 19.

¹⁵Mehmet Önder, "Konya Mezar Taşlarında Şekil ve Süsler" *Türk Etnografya Derg.*, S.XII-1969, Ankara, 1970, s.10.

¹⁶Hans Peter Laqueur, *Hüve'l Baki, İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, İstanbul, 1997.

Trabzon²¹, Sinop²², Safranbolu²³, Samsun²⁴, Tire²⁵ gibi şehirlerin tarihi mezarlıklarında farklı detaylarla işlenmişlerdir. Tavlusun Köyü Mezarlığı'nda incelenen örneklerin erkek ve kadın mezar taşları olmasına rağmen, bezemede herhangi bir cinsiyet ayrımı yapılmadığı görülmektedir. Bu şahidelerin hepsinin ayaktaşlarının iç, genellikle de dış yüzleri çeşitli bitkisel²⁶ kompozisyonlarla bezenmiştir. Eni, boyu ve derinliği olan bu şahidelerin üzerinde işlenen motiflerin de Türk sanatında hemen her alanda sevilerek kullanılan öğeler olması önemlidir. Bu mezarlıktaki örneklerin tarihleri de dikkate alındığında XIX. yy.da batılı üslupların etkisinde şekillenen barok kıvrımlar, inci dizileri, çelenk motifleri ve soyut anlayışın kompozisyonlarda sitalizasyonun artırması dönemin getirdiği bir üslup gerekliliğidir.

Malzeme olarak çevrede bulunan taş ocaklarından çıkarılan kesme taş malzeme 3 örnekte ise kırmızı kamber taşı kullanılmıştır. Kayseri'de genellikle mimari yapılarda görülen beyaz mermer kitabelik, bu mezar taşlarında dört örnekte uygulanmıştır. Kayseri ve çevresindeki mezarlıklarda kullanılan malzeme ile karşılaştırıldığında burada daha kaliteli taşın kullanıldığı görülmektedir. Mezar taşlarında özellikle İstanbul ve çevresinde kullanılan ana malzeme mermer iken Anadolu'da bir köy olan Tavlusun'da malzeme mermer olmamakla birlikte kaliteli kesme taştır. Üslup ve bezeme olarak ise İstanbul örnekleri ile paralellik göstermesi önemlidir. Antinaturalist süsleme konuları, motiflerin yerleştirildiği alanlar verilmeye çalışılan mesajlar ve sanatkârane taş işçiliğiyle başkent örnekleri ile etkileşimi olduğunu açıkça doğrular niteliktedir. Burada bezemenin daha sade ve yüzeysel olarak kullanıldığı da gerçektir. Dönemin üslup özelliklerinin tam anlamıyla yansıtıldığı, taş işçiliği ile teknik örneklerin yer aldığı mezar taşlarında herhangi bir taşçı işareti ve imzasına bu mezarlıkta rastlanılmamıştır. Bu örneklerin hemen hepsinde ise teknik olarak oyma kullanılmıştır. Bezemeyi oluşturan motif ve kitabeyi oluşturan yazılar, yüzeye çizilerek daha sonra oyulmuştur, oyma tekniği ise her şahide ve lahitte farklı derinlik ve özelliktedir. Şahidelerin kenarları ise çerçeve oluşturulacak şekilde oyulmuştur.

Kayseri ve civarı, tarihi mezarlıklardaki mezartaşları²⁷ ile bezeme açısından Tavlusun Köyü şahidelerini karşılaştırdığımızda, buradaki bezemenin ve bezemede kullanılan motiflerin daha zengin olduğu dikkat çekmektedir. Malzeme olarak hemen aynı olmasına rağmen buradaki işçiliğin daha özenli olduğu köyde yaşayan nüfuzlu ailelerin ve yöneticilerin

¹⁷Gülşen Çakar, **Bursa Emir Sultan Mezarlığı'ndaki 18.ve 19.yy. Mezar Taşları**, Gazi Ün.v., SBE., Sanat Tarihi ABD. Yayınlanmamış YL. Tezi, Ankara, 2007.

¹⁸Emine Baş, **Edirne Beylerbeyi Camii Haziresinde Bulunan Mezar Taşları**, Trakya Ün.v., SBE., Sanat Tarihi ABD. Yayınlanmamış YL. Tezi, Edirne, 2009.

¹⁹Gazanfer İltter, **Giresun İli Sahil Şeridindeki Mezar Taşları**, Gazi Ün.v., SBE, Sanat Tarihi ABD., Yayınlanmamış YL. Tezi, Ankara, 2005.

²⁰Recep Koyuncu-Canan Hanoğlu, **Rize Derepazarı İlçesi Tarihi Mezar Kitabeleri**, İstanbul, 2011.

²¹Kader Yer, **Trabzon Şehir Mezarlığındaki 18.yy. Mezar Taşları**, Gazi Ün.v., SBE., Sanat Tarihi ABD. Yayınlanmamış YL.,Tezi, Ankara, 2004.

²²Özgür Yeni, **Sinop Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Türk-İslam Dönemi Mezar Taşları**, Selçuk Üniv., SBE. Sanat Tarihi ABD. Türk Dünyası ve Ortaçağ Kültürleri Arkeolojisi BD., Yayınlanmamış YL.Tezi, Konya, 2009.

²³H.Kamil Biçici, "Safranbolu Yörük Köyü Mezarlığında Bulunan Mezar Taşları", **Sosyal Bilimler Derg.**, S.20, 2008, s.297-324.

²⁴Eyüp Nefes, **Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları**, Ondokuz Mayıs Üniv., SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun, 2002.

²⁵Kamil Biçici, Tire Müzesinde Bulunan Süslemeli Mezar Taşlarından Bazı Örnekler (XVIII-XX.yy), **Ankara Üniv., İlahiyat Fak. Derg.**, 50:1, Ankara, 2009, s.109-150.

²⁶Örcün Barışta, "Göynük Akşemsettin Türbesi Haziresindeki Bitkisel Bezemeli Kadın Mezar Taşları, **VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu Bildiriler**, Kayseri, 2002, s.123-135.

²⁷Harun Güngör, "Kayseri ve Çevresinde Bazı Mezar Taşları" **Tarih Dünyası Tarih Derg.**, Ankara, 1996, s.31-33.

ekonomik durumlarıyla ancak açıklanabilir. Kayseri merkezdeki Seyyid Burhanneddin Mezarlığı ve yakın çevrede yer alan Germir, Gesi, Mimarsinan Kasabası, Ağırnas, Talas²⁸ ile daha uzak ilçe ve köylerde²⁹ bulunan mezartaşlarındaki bezemelerle bu örneklerle bakıldığında benzer motiflerin mezar geleneği çerçevesinde kullanıldığı açığa çıkmaktadır. Bununla birlikte Tavlusun Köyü mezartaşlarındaki kompozisyonların döneme özgü daha batılı, kullanılan teknik ve malzemenin daha özenli olması başkent üslubuna daha yakın olması dikkat çekicidir. Buradaki mezar taşlarında, benzer kompozisyonların azda olsa Germir Köyü Aşağı Mahalle Cami Haziresinde olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç

İki bölüm halinde yayınlamaya çalıştığımız Tavlusun Köyü Mezarlığında bulunan Osmanlı Dönemine ait toplam 41 mezar taşı konu bakımından, nesnel ve yoğun olarak da bitkisel bezemelidir. Bu örneklerin baştaşlarının gövdeleri kitabelik, ayaktaşlarının yüzeyleri ise farklı bitkisel kompozisyonlarla değerlendirilmiştir. Geometrik, mimari ve kullanım eşyası gibi bezemelere buradaki şahidelerde hiç rastlanılmamıştır. XIX. yy. ile XX. yy. aralığına tarihlenen bu mezar taşları başkent üslubuna paralel bir bezeme özelliğine sahiptir. Bu bezemenin siparişe mi yoksa dışarıdan gelen usta grupları tarafından mı gerçekleştirildiği tam olarak bilinmemektedir. Köydeki eski konaklarda, evlerde bulunan bezeme anlayışı ve resim programları aslında mezartaşlarındaki başkent etkisini daha iyi anlatmaktadır.

Türk mimarisi ile paralellik gösteren mezar geleneği ve mezar taşları, ölen kişinin cinsiyeti, mesleği, bağlı olduğu tarikatı ile ilgili insanlara hem bilgiler vermekte hem de o döneme özgü şekillenen mimari ve tezyinatı ile sanat tarihi üslupları açısından dikkate değerdir. Taş işçiliği, hat sanatı, soyut sanatı ve üzerinde ikonografik kompozisyonları ile mezar taşları kuvvetli bir plastik³⁰ etkiye sahiptir. Belki de Osmanlı Sanatının o dönemdeki en önemli heykellerini oluşturan bu eserler, üzerindeki figürlü bezemeleri ile az sözle çok şey ifade etmeye çalışmasıyla özelleşir. Her toplumda farklı ölü gömme kültürü olmakla birlikte mezartaşı dikme geleneği ve şahidelerde ki sembolizm bugün bile devam ettirilmektedir.

Günümüzde sit alanı olan Tavlusun Köyü çok zengin bir tarihi geçmişe sahiptir. Köyün mezarlığında yer alan ve çalışmamızın ikinci bölümünü oluşturan bu örneklerle bir sonuca varılmaya çalışılmıştır. Bu mezartaşları üzerindeki bezeme ve uygulanan teknikler ile kitabelerden çıkarılan bilgiler doğrultusunda, Tavlusun Köyünün o zamanda kültürel zenginliğini, aynı zamanda Monla, Hacı, Es-Seyyid, Seyyid, Ağa, Efendi, Zade, Komutan ve çeşitli meslek adları ile önemli âlim insanların ve soylu ailelerin burada yaşadığı bilgisine ulaşılmaktadır. Bu makalede, taş işçiliği, süsleme, malzeme ve kullanılan motiflerin zenginliği, beyaz mermer kitabeleri ile oldukça gelişmiş örnekler tespit edilmiştir. Sanat tarihi açısından döneme özgü üslupların başkent örneklerine paralel şekilde bu köyde ele alınması, Türk mezar geleneğinin hemen her yerde aynı şekilde uygulanmaya çalışılması ile belki açıklanabilir. Osmanlı Döneminde önemli bir merkez olan köy, günümüzde sit alanı olmasına rağmen bu kadar zengin bir tarihi barındıran mezarlık bakımsız ve içerisindeki değerlerden bihaber olunması üzücüdür. Zamanın ve insanların tahribatına karşı direnmeye çalışan bu

²⁸ Sultan Murat Topçu, "Talas İlçe Mezarlığında (Cemil Baba Mezarlığı) Yer Alan Bezemeli Mezar Taşları", **Adıyaman Üniv. SBE. Derg.**, Yıl:2, S.3, Adıyaman, 2009, s.158-161.

²⁹ Aslı Sağıroğlu Aslan, **Develi İlçesindeki Bezemeli Mezar Taşları**, Kayseri, 2007, s.429-451; Aslı Sağıroğlu Aslan, **Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları**, Erciyes Üniv. SBE. Sanat Tarihi ABD. YL. Tezi, Kayseri, 2003, s.142-192.

³⁰ Metin Haseki, **Plastik Açından Türk Mezar Taşları**, İstanbul, 1977, s.47.

mezar taşlarına gerekli alanın gösterilmesi en büyük temennimdir. Tarihi mezarların yanına gelişigüzel yeni mezarların açılması hem şahidelere zarar vermekte hem de tarihi dokuya uymamaktadır. Geçmişte önemli şahsiyetlerin yetiştiği, nüfuzlu ailelerin yaşadığı Tavlusun Köyü'ndeki mezar taşları buradaki gizli tarihin sessiz birer şahid'eleridir. Öldükten sonra hayatın devam ettiğinin birer göstergesi olan mezartaşlarında daha çok ölen için dualar istenmektedir. Ölümün bir son olmadığını sembolik ifadesi olan bu mezartaşları belki sessizler fakat çok şey anlatıyorlar, ama sadece anlayanlara...

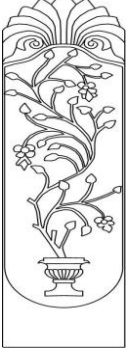
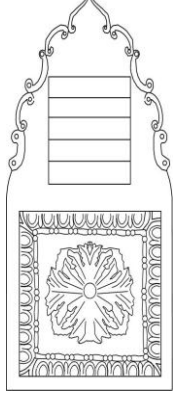

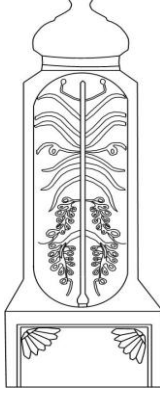

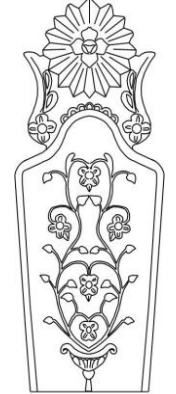
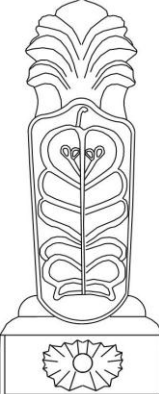

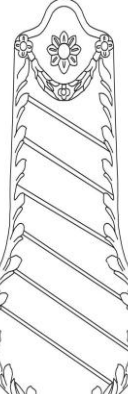
Kaynakça

- Akar, Azade, "Tezyini Sanatlarımızda Vazo Motifleri", Vakıflar Derg., S.8, Ankara, 1969, s.267-272.
- Akar, Azade, "Yüzyıllar Boyunca Mezar Yazıtlarında Süslemeler" Atatürk Konferansları VI (1973-1974), Ankara, 1991, s.73-78.
- Barışta, Örcün, "Göynük Akşemsettin Türbesi Haziresindeki Bitkisel Bezemeli Kadın Mezar Taşları, VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu (8-10 Nisan) Bildiriler, Kayseri, 2002, s.123-136.
- Baş, Emine, Edirne Beylerbeyi Camii Haziresinde Bulunan Mezar Taşları, Trakya Üniv., SBE., Sanat Tarihi ABD. Yayınlanmamış YL. Tezi, Edirne, 2009.
- Biçici, H.Kamil, "Gördes'te Bulunan Mimari Bezemeli Mezar Taşı İşçiliğinden Bazı Örnekler", Manas Üniv. Sosyal Bilimler Derg., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv., Yay. 66, S.13, Bişkek, 2005, s. 1-15.
- Biçici, H.Kamil, Safranbolu Yörük Köyü Mezarlığında Bulunan Mezar Taşları, Sosyal Bilimler Derg., S.20, 2008, s.297-324.
- Biçici, H.Kamil, "Tire Müzesinde Bulunan Süslemeli Mezar Taşlarından Bazı Örnekler (XVIII-XX. yy)", Ankara Üniv., İlahiyat Fak.i Derg., 50:1, Ankara, 2009, s.109-150.
- Boşdurmaz, Nurcan-Ödekan, Ayla-Eldem, Edhem, "Osmanlı Döneminden Günümüze Saraybosna Müslüman Mezar Taşları", İTÜ Derg./b Sosyal Bilimler, C.6, S.2, İstanbul, 2009, s.55-67.
- Cömert, Hüseyin, Tavlusun, Kayseri, 2007.
- Çakar, Gülşen, Bursa Emir Sultan Mezarlığı'ndaki 18. ve 19.yy. Mezar Taşları, Gazi Üniv., SBE, Sanat Tarihi ABD. Yayınlanmamış YL. Tezi, Ankara, 2007.
- Çal, Halit, "İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar" Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler, İstanbul, 2000, s.206-225.
- Çoruhlu, Tülin, "Eyüp Sultan ve Çevresindeki Hazirelerde Bulunan Hançerli Lahitler ve Taş Sandukalar", Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla I. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler, İstanbul, 1997, s.43-59.
- Dikbiyık, Ruhengiz Tuba, Hat ve Süsleme Sanatları ve Mimari Üslup Bakımından Yahya Efendi Kabristanı Mezar Taşları, Marmara Üniv., SBE., İlahiyat ABD., İslam Tarihi ve Sanatları Yayınlanmamış YL., Tezi, İstanbul, 2009.
- Doğanay, Aziz, "Eyüp Sultan Camii Civarındaki Bazı Mezarlıkların Natüralist Üslupta Klasik Devir Süslemeleri", Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla II. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler, İstanbul, 1998, s.261-267.
- Ersoy, Ayla, "Eyüp'teki Mezar Taşlarında Servi Ağacı Kültü", Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla V. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler, İstanbul, 2002, s.91-95.
- Güngör, Harun, "Kayseri ve Çevresinde Bazı Mezar Taşları" Tarih Dünyası Tarih Derg., Ankara, 1996, s.31-33.
- Haseki, Metin, Plastik Açından Türk Mezar Taşları, İstanbul, 1977.
- İlter, Gazanfer, Giresun İli Sahil Şeridindeki Mezar Taşları, Gazi Üniv. SBE., Sanat Tarihi ABD., Yayınlanmamış YL. Tezi, Ankara, 2005.
- Koyuncu, Recep-Hanoğlu Canan, Rize Derepazarı İlçesi Tarihi Mezar Kitabeleri, İstanbul, 2011.
- Laquer, Hans-Peter, Hüve'l-Baki, İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları, İstanbul, 2010.
- Nefes, Eyüp, "Samsun'da Yeni Bulunan Selçuklu ve Osmanlı Dönemine Ait Figürlü ve Geometrik Süslemeli Mezar Taşları" XIV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (20-22 Ekim), Konya, 2010, s.438-
- Nefes, Eyüp, Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları, Ondokuz Mayıs Üniv., SBE., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun, 2002.
- Oğuz, Burhan, Mezartaşında Simgeleşen İnançlar, İstanbul, 1983.
- Önder, Mehmet, "Konya Mezar Taşlarında Şekil ve Süsler" Türk Etnografya Derg., S.XII-1969, Ankara,

1970, s.5-16.

- Özkan, Haldun, Erzincan ve Çevresinde Orta Asya Türk Geleneğini Sürdüren Bezemeli Mezar Taşları, Atatürk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Derg., S.15, Erzurum, 2000, s.31-47.
- Sağiroğlu Aslan, Aslı, Develi İlçesindeki Bezemeli Mezar Taşları, Kayseri, 2007.
- Sağiroğlu Aslan, Aslı, Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları, Erciyes Üniv. SBE., Sanat Tarihi ABD., YL. Tezi, Kayseri, 2003.
- Sürün, Mustafa, İstanbul Şeyh Vefa Cami Haziresi (Mezar Taşları Tipolojisi Üzerine Bir Deneme), Marmara Üniv.,Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı ABD., Yayınlanmamış YL. Tezi, İstanbul, 2006.
- Topçu, Sultan Murat,“Talas İlçe Mezarlığında (Cemil Baba Mezarlığı) Yer Alan Bezemeli Mezar Taşları”, Adıyaman Üniv., SBE. Derg., Yıl:2, S.3, Adıyaman, 2009, s.158-161.
- Tuncel, Gül, Üsküp Alaca Camii Haziresindeki Şahideler, Hacettepe Üniv., Edeb. Fak., Derg., 2005 / C.22, S.1, Ankara, 2005, s. 215-236.
- Yeni, Özgür, Sinop Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Türk-İslam Dönemi Mezar Taşları, Selçuk Üniv., SBE., Sanat Tarihi ABD. Türk Dünyası ve Ortaçağ Kültürleri Arkeolojisi BD. Yayınlanmamış YL., Tezi, Konya, 2009.
- Yer, Kader, Trabzon Şehir Mezarlığındaki 18.yy. Mezar Taşları, Gazi Üniv., SBE., Sanat Tarihi ABD., Yayınlanmamış YL., Tezi, Ankara, 2004.
- Yılmaz, Hayri, İstanbul'daki Türk İnanç Kaynaklı Motifli Tarihi Mezar Taşlarının Bozulma Nedenleri ve Restorasyon Yöntemleri, Gazi Üniv., FBE., Yapı Eğitimi ABD. Yayınlanmamış YL., Tezi, Ankara, 2010.

				
<i>Fot.21:Ayaktaşı21</i>	<i>Fot.22:Ayaktaşı22</i>	<i>Fot.23:Ayaktaşı23</i>	<i>Fot.24:Ayaktaşı24</i>	<i>Çizim 1</i>
				
<i>Çizim 2</i>	<i>Çizim 3</i>	<i>Çizim 4</i>	<i>Çizim 5</i>	<i>Çizim 6</i>
				
<i>Çizim 7</i>	<i>Çizim 8</i>	<i>Çizim 9</i>	<i>Çizim 10</i>	<i>Çizim 11</i>